

CUVÂNT ÎNAINTE LA S. SCRIPTURĂ

Doao lucruri să cuvine a să arăta aici. Întâiu, cum că S. Scriptură easte de la Dumnezeu și să se răspundă la ceale ce împotivnicii împotivă aruncă, arătând de nimic bârfealele lor. A doao, cum că Scriptura până la noi nevătămată și nestrămutată au venit.

Sfânta Scriptură easte de la Dumnezeu.

Înainte de toate trebuie să arătăm cum că S. Scriptură easte de la Dumnezeu, și aceea, precum Dumnezeu o au dat, nestrămutată și nevătămată până la noi au ajuns.

Părțile S. Scripturi sânt doao: Testamântul cel Vechiu și cel Nou. Testamântul cel Vechiu, care Dumnezeu cu jidovii l-au făcut, cuprinde istoria lucrurilor care cu ei înainte de venirea lui Hristos s-au întâmplat și prorociile ceale ce mai înainte spunea venirea lui Hristos, și împreună și ceale ce sânt de lipsă la îndreptarea năravurilor. Testamântul cel Nou de la întruparea lui Hristos înceape și să alcătuiască din patru Evanghelii, din Faptele Apostolilor și din Scrisorile lor.

Zicem, dară, că Scriptura cu adevărat easte sfântă și de la Dumnezeu însuflată, și aceasta mai vârtos pentru aceea că toți haractirii și toate seamnele și însușirile descoperirii ceii adevărate și dumnezeiești întru sine le are. Aceastea sânt temeiurile ceale mai dintâiu ale credinței ceii adevărate, cum că easte un Dumnezeu, Carele toate le ocârmuiască, sufletul easte nemuritoriu și omul are volnicie și altele aseamenea, care de învățătura cea sănătoasă nevătămată, drept, după legile firei ceale noao cunoscute să țin. Minunile ceale înaintea a nenumărată mulțime de oameni făcute, care nici într-un chip nu să pot arăta mincinoase, de vream ce Moisi pre tot norodul îl aduce mărturie a minunilor sale, ca nimic să nu zic de ceale ce Iisus Navi și prorocii au făcut. Aceia căroră s-au făcut descoperirea au fost oameni fără prihană, cu viață bună, neiubitori de mărire deșeartă, și pentru aceea nici un prepus nu poate să fie că au vrut să înșeale, ba încă sânt întru ei toate acealea care pot să facă credință.

S. Scriptură easte ca o carte trimisă de la Dumnezeu, prin mâinile prorocilor și a apostolilor, care aiavea arată pre începătoriul său. Și mai întru acel chip Scriptura Dumnezeiască să zice, cum și cărțile împărătești să zic, ori cu mâna împăratului fie scrise, sau măcar de el adevărate și cu peceate împărătească întărite, așa Dumnezeiasca Scriptură, cum frumos zice S. Augustin, *Cuv. 2 în Psalm 90*: „Din cetatea aceea de unde nemernicim, până la noi au venit”, cu peceate dumnezeiască sânt întărite, adecă

cu nenumărate minuni și prorocii. Pentru aceea, același S. Părinte, cartea 12, *De cetatea lui Dumnezeu*, scrie: „Credința Scripturii minunată vrednicie de crezemânt cu bună vrednicie are în lume și întru toate neamurile de care, cum că vor creade ei, întră altele care au zis, cu adevărată dumnezeire mai înainte au spus”. Scriptura însași agonisească și credință cu mărimea lucrurilor. Graiul easte tocma vreadnic de Dumnezeu, care și cei învățați și cei neînvățați pot a-l înțelege: de tot ce easte rău să feresc, ceale ce sânt bune le poruncesc. Și mai pre urmă, întră atâta osibire și înălțime a lucrurilor minunată easte unirea a atâta scriitori! Scrisorile apostolilor întăresc pre scrisorile prorocilor și așijderea a prorocilor pre ale apostolilor. Amândoao Scripturile aceastea, și cea Veachie și cea Noao, Dumnezeu în multe chipuri ale Sale le-au cunoscut, cu minuni și întâmplări luminate le-au întărit.

Că cine nu să va minuna că lumea cea învăluită de neștiință și de ceața deșeartei credință, fiindcă un norod carele era într-un unghiu întunecat al pământului, carele cum să cuvine cu cucernicie cinstească pre Dumnezeu, și tocma înalte cugetă de Dânsul și de toată rătăcirea curate, carele întru sine are închipuită icoana faptei ceii cu adevărat bune, și toate ceale bune de la Dumnezeu creade că le ia, legii Lui să supune, pre El povățuitoriu îl urmează? De unde au luat israilteanii această cunoștință a lui Dumnezeu și în ce chip întru atâta vream o au ținut, atâta cât neamurile ceale vecine și împărății căroră de multe ori au fost supuși slujba și închinăciunea unui Dumnezeu adevărat din inimile lor de tot nu o au putut șterge? Au nu sânt aceastea mare dovedire cum că descoperirea cea dumnezeiască, de carea aici cercăm, unuia acestui norod au fost încredințată? Pentru aceasta cărțile aceastea o dumnezeire suflă, nu părtesc dezmiardărilor oamenilor, nu slujesc mândriei și trufiei lor, nici științei ceii deșearte, ci mai vârtos toate dezmiardările ceale necuvioase, trufiia și poftetele le gonesc. Despre Dumnezeu pururea cum să cuvine grăiesc, mărirea Lui o caută totdeauna și pretutindinea învață și poruncesc viață cuvioasă și de toată înșelăciunea curată, cucernicia, dreptatea, înfrânarea, cumpătarea și alte fapte bune. Scriitorii, carii în osibite vremi au scris aceaste cărți, de la același Duh fiind însuflați, cu aceaeși întocmire a graiului au scris, îndemnând spre faptele ceale bune și îngrozind de cătră ceale reale, nu cu teamere grăind, ca cum s-ar îndoi,

ci cu stărnici și cu îndrăzneală, nici o îndoială având de credința sa, ca niște organe și slujitori a Sfântului Duh. Acestea și alte multe așa dovedesc dumnezeirea Scripturii, cât omenească împreună și dumnezeiască vârtute și putere au a face pre necredincioși să crează.

Întru acest chip au făcut și scriitorii cei vechi besericești și au arătat că Scriptura face șie credință și cum că cărțile Sfintei Scripturi de la Dumnezeu sânt însuflate, de vreme ce multe prorocii sânt în Scriptură, care de airea nu au putut să fie, ci numai de la Dumnezeu, pre care prorocii plinirea le-au întărit a fi adevărate.

Iară cum că S. Scriptură easte de la Dumnezeu însuflată din multe locuri ale Sfintei Scripturi să adevărează. Ci, pentru scurtarea vremii, noi aici numai trei vom aduce: 1) în Evangheliia Sfântului Luca, cap 1, stih 70, să ceteaște: „Precum au grăit Dumnezeu prin gura sfinților celor din veac proroci a Lui”; 2) S. Pavel cătră Timoteiu 2, cap 3, stih 16, zice: „Toată Scriptura de Dumnezeu easte însuflată”; 3) S. Petru în cartea 2, cap 1, stih 21, așa scrie: „Că nu prin voia oamenilor s-au făcut cândva prorocie, ci fiind luminați de Duhul Sfânt au grăit oamenii cei sfinți a lui Dumnezeu”. Sfinții Părinți și învățătorii besericii toți cu un cuget și cu o gură mărturisesc că Sfânta Scriptură easte cuvântul lui Dumnezeu și de Dumnezeu însuflată, dintră carii aici numai pre trei vom numi: 1) S. Teofil, episcopul Antiohiei, cartea 2, *Cătră Autolic*, așa scrie: „Oamenii lui Dumnezeu plini de Duhul Sfânt și de la Dumnezeu însuflați... au fost organele lui Dumnezeu, de la Carele luând înțelepciune, au prorocit de zidirea lumii și de cealealalte de toate”; 2) S. Atanasie, în *Cuvântul de întruparea Cuvântului*, scrie: „Cărțile ceale de Dumnezeu însuflate, scrise în multe locuri, învață aceastea”. Și în *Cartea cătră Marchelin*, cap 2, zice: „Toată Scriptura noastră, o, fiiule, și cea Veachie și cea Noao, de la Dumnezeu easte însuflată”; 3) S. Grigorie Nisis, *Cuv. 6 împotriva lui Eunomie*, scrie „Toate oricâte le grăiaște S. Scriptură sânt cuvintele Duhului Sfânt. Drept aceea, de la Dumnezeu fiind însuflați prorocii, cu puterea Duhului Sfânt să însuflă, pentru aceea toată Scriptura de la Dumnezeu însuflată să zice”. Aceastea acum, despre însuflarea dumnezeiască cu carea s-au scris S. Scriptură, ajungă, numai atâta mai aduc aminte, cum că jidovii, de la care am luat noi, creștinii, cărțile Scripturii și carii de atâtea veacuri le-au păzit, sânt vrăjmași numelui creștinesc și lor mult le ajuta ca să acopere și să șteargă cărțile prorocilor, care foarte mult îi arată pre ei rătăciți, însă și ei cărțile aceastea adevărate le cunosc

și în toată lumea le poartă și le cinstesc.

Să arată cum că Scriptura până la noi ne-strămutată și nevătămată au venit. Fiindcă necredincioșii nu pot tăgădui cum că în Dumnezeiasca Scriptură nu sânt toți haractirii și toate însușirile dumnezeieștii descoperiri, zic că cu lungimea vremii s-au strămutat și s-au stricat ceale cinci cărți, și cărțile ceale însemnate cu numele prorocilor nu sânt de Moisi sau de proroci scrise, de vreme ce cărțile lui Moisi și ale prorocilor împreună cu beserica și cu cetatea au ars, ci cărțile aceastea care acum le avem, după robiiia Vavilonului, Esdra nu numai a doao oară, cum să creade, le-au scris și în rând le-au așezat, ci el le-au și alcătuit întru acest chip cum acum sânt, și așa Esdra easte făcătorul lor, nu Moisi, nu Iisus Navi sau David, au prorocii. Mai zic încă cum că pre vremea împăratului Iosie nici o carte de a legii lui Moisi nu au fost, afară de una, carea Helchiia, arhiereul, în beserică o au aflat și înaintea norodului o au cetit, și doară din capul arhiereului aceuia scornită.

Cearcă încă cum poate fi ca cărțile aceastea întru atâta vreme întregi și nestrămutate să fie rămas, mai ales după ce limba jidovească au încetat a fi mai mult în vorba cea de toate zilele, nu numai la norod, ci și la cei învățați. Și zic că numai niște fărmituri și părțiceale ale Scripturii au rămas, dar nu sânt întregi scripturile, care lucru din osibirea graiului și din poftoririle ceale multe și din povestirile ceale mutate din locul său să poate judeca. Fără de aceea, sânt multe parintesuri care întunecă înțelesul și alte graiuri multe de aceastea, care, de la osibiți scriitori adaoase, au strămutat înțelesul cel dintâiu.

Aceastea sânt armele ceale mai alese ale vrăjmașilor, cu care să nevoiesc să înfrângă credința cea dumnezeiască a Sfintei Scripturi. Însă aceastea de multe ori de nimic le-au arătat oamenii cei învățați și evlavnici, cât aici nu ar fi lipsă să stăm a răspunde și a le arăta mincinoase. Că ceaea ce zicea mai întâiu, adecă cum că Scriptura cu lungimea vremii au trebuit să se strămute, purtării de grije ceii dumnezeiești mare strâmbătate fac, ca cum Dumnezeu nu ar fi avut grije să păzască descoperirea cea de lipsă oamenilor spre mântuire, întru carea stă capul cucerniciei. Nu ne teamem noi că iubirea de oameni cea dumnezeiască nu va purta grije de rânduiala cea hotărâtă firii, așa nu ne teamem cum că dumnezeiasca înțelepciune va lăsa ca S. Cărți, întru carea să cuprindă slujba lui Dumnezeu și îndreptarea vieții, să se ameastece și să se strice cu pierzetoare și urâte greșeale, și, precum de adevărul Lui, așa și de bunătatea și de înțelepciunea Lui nu putem să ne îndoim. Au, doară, S. Scriptură în greșeale și în rătăciri

pierzătoare ne duce pre noi, pre carii Dumnezeu au voit să ne învețe adevărul și calea vieții? Că întru acest loc nu grăim de greșeale mai mici, care nici credința, nici viața cea bună nu o vatămă. Că ar fi trebuit de pururea și necurmată minune să fie ca să nu să întâmple vreo greșeală și mai mică, carea ori din neluarea-aminte a scriitorilor, ori din osibite scrisori sau dintr-alte pricini au putut să se întâmple. Drept aceea, deaca parentesele, deaca însemnările ceale de la margini au intrat în S. Scriptură, deaca rândul vremilor aorea să veade turburat și mutat, ori pentru că mai înainte să spun unele lucruri, ori pentru că să poftoresc, ci aceastea nimic din întregimea și din curățeniia și adevărul Sfințelor Cărți nu scad.

Însă și pricini cuvioase sânt pentru care s-au făcut aceaste mutări, de să pot zice mutări. Că ceale ce mare ajutoriu aduc la mântuire mai adânc trebuie să se înfigă în minte, ca să nu să facă silă adevărului lor și ca nu oamenii să zică că nu le-au putut ști, pentru aceea de multe ori au fost lipsă să se poftorească. Parentesurile și unele lucruri și cuvinte dintr-un loc într-altul s-au mutat pentru mai bună înțeleagerea tuturor. Iară de easte sau să pare a fi în vremi sau în locuri vreo osibire, aceasta arată cum că ceale ce le-au scris scriitorii cei de Dumnezeu însuflați nu de la alții le-au împrumutat, însă osibirea acestora lezne o împacă tălmăcitorii.

Iară în zădar cearcă cum au putut veni aceaste cărți întregi și nestrămutate până la noi, de vream ce Dumnezeu știe și poate păzi facerea Sa, și în multe chipuri au putut aceasta să fie. Că, întâiu, Sfintele Cărți s-au pus în besearică și cu bună pază s-au ținut. A leviților detorie era ca să învețe pre norod leagea și să o ție, foarte cu mare grije și luare-aminte și cu credință s-au scris, nu era cu puțință și leagea oprea pre ei ori a adaoge, ori a scădea, fără numai doară pentru tâlcuirea de s-au făcut aorea ceva aseamenea de la scriitori sfinți și de Dumnezeu însuflați, și aceasta din porunca lui Dumnezeu. De ar fi îndrăznit cineva într-adins să strămute aceaste cărți, îndată toți ar fi năvălit asupra lui și ca pre un amăgitoriu și înșelătoriu l-ar fi pedepsit. Iară după împărăția lui Solomon, fiind israilteanii în doao părți osibiți, de ar fi ispitit o parte ceva a muta, ceaealaltă parte îndată ar fi strigat. Cu mai mare nevoință și cinste era jidovii cătră Sfintele Cărți decât împotriva poruncii lui Dumnezeu să îndrăznească a le strămuta, atâtea cărți pretutindinea împrăștiate și înaintea ochilor tuturor puse și în mâinile tuturor nicidecum nu s-ar fi putut strămuta și nimene să nu fie strigat împotriva.

Iară ce zic de Esdra și-și închipuiesc cum că toate cărțile, la stricarea Ierusalimului și a besearicii carea s-au făcut de Navohodonosor, au ars easte tocma de nimic și fără de nici un temeu. Au Ieremie, Iezechiil, Daniil și cei trei coconi nu cetea Sfânta Scriptură? Au Zorovavel, carele au adus în Palestina pre cei robiți și au făcut oltariu după Leagea lui Moisi, nu au avut Cartea Legii? Ce, când Esdra înaintea norodului au cetit Cartea a doao Legii, au atunci au alcătuit el această carte? De unde, dară, easte așa osibit graiu în Scripturi, deaca unul și același au alcătuit și au scris toate cărțile Scripturii? Drept aceea, easte de răs vreadnică bârfirea celor ce zic cum că Esdra sau arhiereul Helchiia sau oricine altul au alcătuit toate cărțile Sfintei Scripturi. Ci măcar de le-am îngădui lor aceasta, ce ar face, de vream ce haractirii și însușirile descoperirii dumnezeiești întru aceale strălucesc, ori de cine fie alcătuite? Dar cum că Moisi easte alcătuitoriul și scriitorii celor cinci cărți, care grecește să zic Pentateucos, David al psalmilor, măcar a celor ce să scriu supt numele lui, și prorocii a cărților care numele lor au, easte lucru adevărit și de sinagoga jidovilor, și de besearica creștinească, și din învățatura cea de pururea, care lucru mai pre larg îl vom arăta când despre fieștecare carte deosebi vom grăi.

Și cu adevărat și cărțile altor scriitori, carii nu au fost de la Dumnezeu însuflați, nu de airea le știm și le creadem că sânt ale acelor ale căroră nume poartă, fără numai din consensul oamenilor celor ce pre vremile acealea când s-au scris, sau curând aproape, au trăit, carii cu o gură zic că sânt aceale scrisori ale aceloră a căroră nume poartă. Așa cărțile lui Aristotil și ale lui Platon zicem că sânt ale lor, pentru că cei ce curând au fost după ei le-au cunoscut și le-au ținut că au fost ale lor, cum învață S. Augustin, cartea 31, *Asupra lui Faustin*, cap 6: „Nu de airea noi și în cărțile păgânești știm pre scriitori, fără numai din consensul cel de obște și din mărturisirea celor ce au fost înainte de noi. De unde știu oamenii că sânt cărțile lui Platon, ale lui Aristotil, ale lui Ciceron, fără numai din mărturisirea cea de pururea a vremilor care șieși și-au urmat”. Însă într-acest loc mare price avem noi cu înnoitorii. Că aceștia zic că trebuie să meargem la cea dinlăuntru mărturie a Sfântului Duh și la însăși Scripturile, și din eale să știm cum că cu adevărat cartea easte dumnezeiască. Ci niciodată pre aceia nu-i vor face să crează că Scriptura easte dumnezeiască, carii au îndoială de dumnezeirea aceasta, până când nu vor alerga la învățatura și la judecata besearicii.

Că nimene din singură Scriptura, după ce au chemat pre Duhul Sfânt, niciodată nu au judecat care sânt cărți canonicești. Mărturisim noi că amândoaă mărturisirile, adecă cea dinlăuntru, carea vine de la S. Duh, și cea din afară, carea easte consensul besearicii și învățatura cea de pururea, trebuie împreună să se unească. De lipsă easte însuflarea Sfântului Duh, dar noi nu știm aceeaa fără numai când să uneaște cu mărturisirea cea din afară, a besearicii. Aceaste mărturisiri nu strică una pre alta, ci întăreaște, precum lumina cea firească cu carea osibim ce e adevărat de ce nu e adevărat, îndreptarea și învățatura cea din afară nu o lapadă, ci mai vârtos o pofteaște.

Ci zic împotivnicii: „Așeadară, cel mai de jos judecă de cel mai de sus, și credința noastră despre cărțile canonicești mai pre urmă razămă în mărturisirea besearicii, și așa credința noastră despre Scripturi omenească va fi, nu dumnezeiască”.

Iară noi tăgăduim aceasta, și nu bine să închie, că singur adevărului dumnezeiesc, cum de la besearică ni să pune înainte, creadem, și aceeași îndreptare a creaderii avem carea prorocii și apostolii au avut, carii credința sa o răzâma întru adevărul dumnezeiesc cel descoperit lor. Când să face price despre vreo carte, oare easte canonicească, au ba, vreadnică de credință dovedire și mărturie despre aceeaa din consensul și din judecata besearicii să ia. Aceasta easte păzitoare credincioasă amânduror Testamânturilor, adecă a legăturii ceii dumnezeiești, carea ei ca un odor s-au încredințat și s-au dat să o păzască. Pentru aceeaa, frumos grăiaște S. Augustin, cartea 18, *De cetate*, cap 4: „Scriitorii noștri, întru carii canonul Sfințelor Scripturi să sfârșeaște și să hotăreaște, când au scris acealea, nu puțini în școale, cu pricitoare întrebări grăitori, ci în țarini și în orașe, cu cei învățați și cu cei neînvățați, atâtea și așa de multe noroade au crezut că Dumnezeu lor sau prin ei au grăit”.

Ci iarăși cearcă în ce chip au putut și besearica că această carte easte dumnezeiască și canonicească, de vreame ce ceale ce să cuprind în Testamântul cel Vechiu așa depar-te sânt de vremile noastre, cât nu să poate ști, oare, acealea într-atâta vreame întregi și limpezi au venit la noi?

Răspundem: prin învățătorii și prin păstorii căroră s-au încredințat îndreptarea și învățatura credincioșilor ni s-au făcut noao aceasta cunoscută. Și măcar de besearicii nu să fac noao descoperiri, însă pentru aceeaa poate și după multă vreame să cunoască și să știe care sânt adevărate și dumnezeiești cărți, precum și mai înainte au știut, după ce lucrul cu deadinsul l-au cercat, și din paradosis, adecă din trădaniia cea de

pururea și necurmată, au putut judeca cum că cărțile ceale deuterocanonești sânt adevărat dumnezeiești. Măcar că doară aceaste cărți în vremile ceale de la începutul besearicii nu pretutindinea au fost numărate întră ceale canonicești, însă aceastea de la jidovi au venit la creștini, și creștinii pre acealea ca pre niște cărți de tot eresul și de toată rătăcirea slobode le-au priimit și folositoare le-au judecat ca să se cetească în besearici, spre învățatura și zidirea credincioșilor.

Afară de aceasta, de la începutul besearicii creștinești, mai toți S. Părinți dintr-însele, ca din niște cărți dumnezeiești, au luat și au adus mărturiie, ba încă și însași toată besearica, ca niște cărți dumnezeiești, împreună cu cealealalte dumnezeiești Scripturi, au rânduit să se cetească în besearică, cum anume să va arăta unde să vor pune cărțile aceastea care să zic deuterocanonești.

Cărțile Legii Vechi sânt scrise de la aceia carii au fost mărturii acelor ce au scris, cum sânt cărțile lui Moisi, a lui Iisus Navi, a lui Esdra, sau de cei ce au fost foarte aproape de vremile acealea în care s-au făcut lucrurile care le-au scris, precum toate alte istoricești cărți. Nici au putut fi alt lucru mai luminat mărturie a dumnezeieștii descoperiri decât atâtea și așa de mari minuni care, înaintea norodului jidovesc, Moisi, Iisus Navi, Samuil și prorocii le-au făcut. Însă cărțile Legii Vechi în osibite vremi sânt scrise, ca cu lungimea vremilor necredința norodului celui îndărătnic și cu totul înecat întru lucrurile ceale văzute să se domolească prin minunile ceale multe și prin prorociile cu care adevărurile ceale descoperite, și mai vârtos ceale ce era despre venirea lui Mesie, să cădea să se întărească. Ci aceasta pururea au purtat de grije Dumnezeu, ca lucrurile pre aceale vremi să se scrie în care s-au făcut, sau curând după aceeaa, când încă să ținea aminte. Drept aceeaa, aceia le-au scris și le-au priimit, carii acealea bine le-au știut, și aceia la cei după ei ca o moștenire scumpă le-au trimis. Testamântul cel Vechiu cu necurmată trădanie a norodului jidovesc, precum cel Nou cu a norodului creștinesc, au fost ținut. Cărțile aceastea decât toate altele sânt mai vechi, aceastea singure sânt din toată vechimea, din care învățăm cunoștința adevăratului Dumnezeu și închinăciunea Lui cea adevărată. Aceaste cărți norodul întreg totdeauna întru mare cinste le-au avut, că credea cum că întru acealea easte pusă mărirea și fericirea neamului său. Acest unul norod au fost carele de la începutul său au cunoscut pre Dumnezeu, Făcătorul ceriului și a pământului. Cărțile, care eghipteanii, haldeii și elinii le ținea dumnezeiești, cu vreame au perit, numai singuri jidovii temeiu legii și al credinții sale, precum de la început l-au avut, l-au

ținut. Încă și acum, mai în toate părțile lumii răsipiți, țin și poartă aceste cărți, măcar că aceste cărți foarte lumnate părtinesc creștinilor. Ci despre dumnezeirea Scripturei, până acum. Să vedem acum oare în ce limbă s-au scris S. Scriptură?

În ce limbă s-au scris S. Scriptură?

Zicem că Sfânta Scriptură cea Veachie în limba jidovească s-au scris, afară de puținele cărți care grecește s-au scris. Cea Noao grecește s-au scris. Că fiindcă jidovii osibită a sa limbă avea, și Dumnezeu prin proroci lor le grăia, în limba jidovească carea ei o înțelegea le grăia. Această limbă jidovii până la vremea robiei Vavilonului o au ținut, apoi, în robie fiind mestecați cu haldeii și supuși lor, au priimit limba haldeiască. După aceea, Alexandru cel Mare, împăratul grecilor, biruind pre Darie, împăratul perșilor, toată Asia o au supus împărăției grecești, și pre vremea împăraților grecești, carii în tot chipul să nevoia să facă pre jidovi ca să vorbească grecește, jidovii, de nu tocma toți, dar cea mai mare parte, au priimit limba grecească. Pentru aceea să zice că cărțile Sfintei Scripturi, ceale pre vremea aceea scrise, grecește s-ar fi scris, nu jidovește. Așa easte Înțelepciunea lui Solomon și cărțile Macaveilor.

Testamântul cel Nou în limba grecească s-au scris, care limbă pre vremile acealea și la răsărit și la apus de obște era. Vreau unii cum că Evangheliia Sfântului Mateiu și Cartea Sfântului Pavel cătră evrei ar fi scrise jidovește. Ci de s-au și scris jidovește, care lucru deplin nu să dovedeaște, izvodul cel jidovesc au perit și acum numai cel grecesc easte.

Cărțile Legii Vechi, cu mulți ani înainte de venirea lui Hristos, de pre limba jidovească s-au tălmăcit pre limba grecească, a cării tălmăciri istorie o scrie Aristeiu, boiaru mare a lui Filadelf, împăratul Eghiptului, carele, cum unii socotesc, însuși ca cel ce au fost de față tot lucrul l-au văzut. Acesta scrie că împăratul Eghiptului, Ptolomeiu Filadelf, căutând tot fealiul de cărți de pretutindinea ca să-și împodobească biblioteca sa la Alexandria, Dimitrie Falereu, pre carele-l puseasă mai mare preste bibliotecă, l-au îndemnat să trimiță la Eleazar, arhierul jidovilor, solie de cinste cu cărți și cu daruri, ca să-i trimiță Sfintele Cărți la el, împreună cu bărbați înțelepți și învățați, carii să le poată tălmăci în limba elinească. Eleazar, cu cinste, cum să cuvinea, priimind solia împăratului de la Eghipt, au adunat săbor și, din fieștecare neam alegând șease bărbați învățați, împreună cu Sfintele Cărți au trimis la împăratul în Eghipt șeaptezeci și doi de dascali, carii și limba jidovească și cea elinească foarte bine o știa.

Împăratul cu mare bucurie i-au priimit și în șeapte zile tot i-au ospătat și, puindu-

le întrebări învățate, au ispitit înțelepciunea lor. După aceea i-au trimis în ostrovul Faros, carea era departe de la Alexandria cale de șeapte zile, unde fără de învăluială și fără de gâlceavă să poată săvârși tălmăcirea Sfintei Scripturi. Acolo, cum scrie S. Iustin, din porunca împăratului, ca să cunoască adevărul tălmăcirii, fieștecarele în osibită chilie au fost închis și, în șeaptezeci și doao de zile în care au săvârșit tălmăcirea, unul cu altul n-au vorbit. După aceea, împăratul, chemând pre preoții și pre boiarii jidovești (că foarte mulți jidovi era în Eghipt) ca să judece oare bine și cu credință au tălmăcit, s-au aflat că toți într-un chip și tocma cu acealeași cuvinte au tălmăcit, și jidovii de pre izvodul acela și-au scris șie Scriptura, iară izvodul cel de cei 72 de dascali tălmăcit împăratul în biblioteca sa l-au pus să se ție, iară pre tălmăcitori, cu mari daruri dăruindu-i, i-au slobozit să meargă acasă.

Această istorie nu cu mult mai târziu o au spus și Aristovul, om jidov, în cartea 1, *Cătră Ptolomeiu Filomitor*, cap 4, după aceea Iosif Flavie, în cartea 12, *De lucrurile ceale vechi ale jidovilor*, cap 2, Filo, în cartea 2, *De viața lui Moisi*, Talmud și mulți rabini. Întră creștini: S. Iustin Mucenicul; S. Ireneu, cartea 3, *Asupra eresurilor*, cap 25; Tertulian, în *Apolog.*, cap 18; S. Climent Alexandreanul, în cartea 1, *A Stromateon*; S. Chiril Ierusalimneanul, *Catih.* 4; Eusevie Chesăreanul, cartea 8, *De gătirea Evangheliei*, cap 1; S. Epifanie, *De măsurii și de cumpeni*; S. Ioan Gură de Aur, *Cuv. 4 în Facere*; S. Augustin, în cartea 2, *De învățătura creștinească*, cap 14, și în cartea 18, *De cetat.*, cap 42; Teodoret, în *Cuvânt înainte la Cartea Psalmilor*. Iară unora mai dincoace li să pare cum că această istorie nu ar fi fost așa, ci oricine au tălmăcit Sfânta Scriptură de pre limba jidovească pre limba elinească, carea tălmăcire cetindu-o și ispitindu-o Sinedrionul, adecă săborul cel mare al jidovilor, carea era din 72 de oameni mai de frunte și învățați, o au aflat dreaptă și credincioasă și, întărindu-o, o au dat jidovilor carii grecește vorbea, ca cu aceea să se folosească. Iară s-au zis Biblia celor șeaptezeci de dascali ai săborului, pentru că aceia o au adevărit.

Cearcă unii să știe, oare tot Testamântul cel Vechiu, care jidovește era scris, s-au tălmăcit cu acest prilej, au numai ceale cinci cărți ale lui Moisi. Ci cei mai mulți și mai învățați zic că toată Scriptura jidovească o au tălmăcit, măcar de să zice că Leagea o au tălmăcit, că prin Leage să înțeleg toate cărțile Scripturei care sânt în canonul jidovesc. Așa zic Iustin, Ireneu, Tertulian, Climent Alexandreanul, Eusevie, Teodoret.

Ci oricum să fie fost tălmăcirea aceasta, aceasta cu adevărat să știe că s-au făcut cu mult mai înainte de venirea lui Hristos, aceasta o cetea jidovii carii să zicea elinești, pentru că elinește vorbea. Apostolii, mărturiile care din Testamântul cel Vechiu le aduc, dintr-această a celor șaptezeci de dascali tălmăcire o scriu. Aceasta besearica la săboarăle a toată lumea o au cetit și, ca dintru o adevărată S. Scriptură, dogmele credinței le-au adevărit și le-au întărit, aceasta S. Părinți o au cetit și o au tâlcuit și cu aceasta au adevărit și au întărit învățăturile sale, aceasta toate neamurile creștine, la începutul Legii Noao, ca pre o adevărată dumnezeiască Scriptură în limbile sale o au tălmăcit, aceasta este Scriptura carea toată besearica Răsăritului pururea o au ținut și astăzi o ține.

I
A lui Moisi
cinci
1. Facerea
2. Ieșirea
3. Leviticul
4. Numerii
5. A doao Leage

II
Ale prorocilor
opt
1. Iisus Navi
2. Judecătorii și Rut
3. Samuil sau 1 și 2 a Împăraților
4. A Împăraților 3 și 4
5. Isaiia
6. Ieremiia
7. Iezechiil
8. Doisprăzece proroci

III
Ale aghiografilor
noao
1. Iov
2. David sau Psalmii 150
3. Pildele lui Solomon
4. Eclisiastul
5. Cântările Cântărilor
6. Daniil
7. Paralipomena 1 și 2
8. Esdra 1 și 2
9. Estir.

Testamântul cel Nou cuprinde toate cărțile Legii Noao, adecă patru Evanghelii: de la Mateiu, de la Marcu, de la Luca, de la Ioan; Faptele Apostolilor de S. Luca scrise; patru-sprăzece cărți ale Sfântului Pavel: Cătră romani 1, Cătră corinteani 2, Cătră galateani 1, Cătră efeseani 1, Cătră filipiseani 1, Cătră coloseani 1, Cătră tesaloneani 2, Cătră timoteiu 2, Cătră Tit 1, Cătră Filimon 1, Cătră evrei 1; șapte cărți săbornicești: a Sfântului Iacov 1, a Sfântului Petru 2, a Sfântului Ioan 3, a Sfântului Iuda 1 și Apocalipsul Sfântului Ioan Apostol.

Cărțile Legii Vechi jidovii în trei părți le împărțea, după cum mărturisește și S. Ieronim, în *Cuvântul înainte* la Cartea lui Daniil, unde așa grăiaște: „Aceasta zic, cum că la jidovi Daniil nu să pune întră proroci, ci întră cei ce au scris Aghiografa; în trei părți toată Scriptura o împart ei: în Leage, în Proroci și Aghiografa”. De această împărțire întră alții și S. Epifanie pomenește, *Împrotiva eresurilor*, cartea 1, eresul 29, cap 7, unde așa scrie: „Să cetesc la ei toată Leagea și Prorocii și Aghiografa, adecă cărțile acealea care cu stihuri sânt osibite”. Această împărțală în trei părți și Domnul Hristos să veade a o însemna, când ucenicilor, după înviare, în foisor le grăia (Luca 24, 44), zicând: „Să cădea să se plinească

În câte părți să împărțește S. Scriptură?

Cărțile Sfintei Scripturi mai întâiu să împart în doao părți, precum și mai înainte s-au zis, adecă în Testamântul cel Vechiu și în cel Nou. Testamântul cel Vechiu cuprinde toate cărțile Legii Vechi, până la venirea lui Hristos, care cărți ale Legii Vechi jidovii după numărul slovelor sale doaozeci și doao le număra, cum scrie S. Ieronim, în *Cuvântul înainte* la Cartea Împăraților, cu aceste cuvinte: „Cum că la jidovi sânt doaozeci și doao de slove și limba sirilor și a haldeilor mărturisește” ș.c., drept aceea, cum doaozeci și doao de slove sânt ș.c., așa și doaozeci și doao de cărți să numără ș.c. și așa sânt a Legii Vechi doaozeci și doao, adecă:

toate care s-au scris în Leagea lui Moisi și în proroci și în Psalmi de mine”. Întră ceale Aghiografe în locul cel mai dintăiu jidovii puneau Psalmii, și mai de multe ori prin Psalmi înțelegea toate scripturile ceale Aghiografa. Iară S. Ioan Damaschin, *De credința pravoslavnică*, cartea 4, cap 18, după ce și el aceasta mărturisește, arată și pricina pentru ce unele cărți le împreună jidovii și din doao numără una. Cuvintele lui Damaschin aceastea sânt: „Cade-să a ști cum că doaozeci și doao de cărți sânt ale Legii Vechi, adecă atâtea câte slove are limba jidovească. Că jidovii doaozeci și doao de slove au, dintru care cinci să îndoiesc, și așa doaozeci și șapte sânt. Că îndoită este slova kaf și mem și nun și pe și sade. Dintru carea să face ca și cărțile doaozeci și doao să se numere, însă să se afle doaozeci și șapte, adecă pentru că cinci sânt îndoite, de vream ce Cartea Rut cu Cartea Judecătorilor să împreună și o carte la jidovi să numără. Așijderea, și întâia și a doao Carte a Împăraților o carte este. Și a treia și a patra a Împăraților o carte este. Și întâia și a doao Paralipomenon o carte este, și mai pre urmă întâia și a doao a lui Esdra o carte este”. După aceea, în patru părți împărțeaș-te cărțile Legii Vechi și zice: „Întru acest chip toate cărțile în patru Penta-

teuchi sau cinci cărți să închiiaie, și mai sânt încă alte doao, și așa sânt cărțile ceale priimate în canon. A Legii cinci sânt: Facerea, Ieșirea, Leviticul, Numerii, A doao Leage. Acestea sânt ceale dintâiu cinci cărți, care și Leage să numesc. Urmează apoi al doilea Pentateuc sau cinci cărți, care Grafia, adecă scrisori, și de la unii Aghiografa, scrisori sfinte să numesc. Iară aceste sânt: Iisus Navi, Judecătorii împreună cu Rut, o carte, a Împăraților întâia și a doao, o carte, și a treia cu a patra, o carte. Ai al doilea Pentateuc, sau cinci cărți. Iară al treilea Pentateuc sânt cărțile ceale cu stihuri scrise, adecă Cartea lui Iov, Psaltirea, Pildele lui Solomon, Eclisiastul și Cântările Cântărilor. Al patrulea Pentateuc cuprinde cărțile prorocilor: cei doisprăzece proroci, o carte, și Isaiia, Ieremiia, Iezechiil, Daniil. La aceste să adaogă amândoao cărțile lui Esdra, care întru o carte să cuprind, și Estir”.

Dintru aceste închiem cum că în besearica jidovească mai înainte de nașterea lui Hristos cu număr hotărât au fost canonul sau catastihul scripturilor, care era din Cărțile Legii, din ale prorocilor și din ceale aghiografe, din care cărți, ca din niște cărți de la Dumnezeu însuflete, era slobod a aduce mărturii în lucrurile credinții.

Însă acum, mai ales sholasticii, toate cărțile Scripturii în patru părți le împart și zic că unele sânt Cărțile Legii, cum în Testamântul cel Vechiu sânt ceale cinci cărți ale lui Moisi, adecă Facerea, Ieșirea, Numerii, Leviticul, A doao Leage. În Testamântul cel Nou sânt ceale patru Evanghelii: de la Mateiu, de la Marco, de la Luca, de la Ioan.

A doilea fealiu de cărți sânt prorocști, care mai cu samă prorocii cuprind. Așa sânt în Testamântul cel Vechiu cei patru proroci mai mari, carii, pentru că mai mari cărți au scris, să chiiamă mai mari și sânt aceștia: Isaiia, Ieremiia, Iezechiil și Daniil. Apoi cei doisprăzece proroci mai mici, carii, pentru că mai puțin au scris, să zic mici și sânt: Osie, Ioil, Amos, Avdie, Iona, Miheia, Naum, Avacum, Sofonie, Agheiu, Zaharie și Malahie. A Testamântului cel Nou easte Apocalipsul Sfântului Ioan.

Al treilea fealiu de cărți sânt ceale moralicești sau înțelepțești, care învață pre om înțelepciune și îndreptarea năravurilor. Acestea în Testamântul cel Vechiu sânt Psalmii, Pildele, Eclisiastul, Cântările Cântărilor, Înțelepciunea lui Solomon și a lui Iisus Sirah. În Testamântul cel Nou sânt ceale patrușprăzece cărți ale Sfântului Pavel și ceale șapte cărți săbornicești a Sfântului Iacov, a Sfântului Petru, a Sfântului Ioan și a Sfântului Iuda.

Al patra fealiu de cărți sânt istoricești,

care istoria și întâmplarea lucrurilor cuprind. Așa sânt în Testamântul cel Vechiu: Iisus Navi, Judecătorii, Rut, patru cărți ale Împăraților și 2 Paralipomenon, Esdra, Neemiia, Iov, Estir, Iudit, Tovit și 2 ale Macaveilor. În Testamântul cel Nou sânt Faptele Apostolilor. Acestea sânt toate cărțile ceale adevărate și ghenuine ale S. Scripturi, care S. Soborniceasca și Apostoleasca besearică de Dumnezeu însuflete le cunoaște și le ține. Însă măcar de să împart într-acest chip cărțile S. Scripturi, tot și în Cărțile Legii să află prorocii, înțelepciune și istorie, precum și în ceale prorocști să află porunci a Legii și înțelepciune și istorie, și în ceale de înțelepciune să află porunci de a Legii, prorocii și istorii, și în ceale istoricești să află porunci de a Legii, înțelepciune și prorocii.

Despre înțelesul S. Scripturi.

Întru aceste cărți ale S. Scripturi doao fealiuri de înțeles să află, unul care să zice al slovei, sau după slovă, care prin cuvinte să însămnează și să spune, altul misticesc sau duhovnicesc, care nu prin cuvinte, ci prin lucrurile care le însămnează cuvintele să arată, că aceasta osibit are S. Scriptură, ca întru ea nu numai cuvintele, ci și lucrurile alte lucruri să însămneaze. Înțelesul cel după slovă și acesta easte de doao fealiuri. Unul easte osibit, al slovei, când cuvântul întru însămnearea sa cea osibită sau proprie să ia, ca cum easte la începutul Cărții Facerii, unde să zice că Dumnezeu în șese zile au făcut lumea. Altul easte metaforicesc, adecă mutat de la înțelesul cel osibit, care easte după slovă, la alt lucru a înțelegere, cum easte când Hristos zice de Sine că va șede de-a dreapta Tatălui, că prin cuvântul dreaptei nu mâna cea dreaptă, care easte mădulariu al trupului, ci cinstea și mărirea cea întocma cu a Tatălui să însămnează.

1. Înțelesul cel misticesc easte de trei fealiuri: alegoricesc, tropologhicesc și anagoghicesc, care înțeles din Evanghelie și din scripturile apostolilor să poate culeage. Alegoricesc să zice când lucrurile ceale ce s-au făcut în Leagea Veachie închipuiesc pre ceale ce era să fie în Leagea cea Noao, adecă pre besearica lui Hristos.

Tâlcul alegoricesc ne-au învățat Mântuitorul nostru, Mateiu, 17, 12, grăind de Mergătorul Înainte: „Ilie au venit și nu L-au cunoscut pre Dânsul”. S. Pavel Apostolul în multe locuri îl are, dară mai ales în Cartea cătră galateani, cap 14, stih 22: „Scris easte că Avraam doi feciori au avut ș.c.”, că lucrul în Leagea Veachie făcut închipuiaște pre cel ce era să fie în Leagea Noao, adecă prin fiul din slujnică să înțeleage Leagea Veachie, iară prin fiul din slobodă Leagea Noao, carea easte a lui Hristos. 1 Carte cătră corint., cap 10, stih 11, zice Apostolul: „Acestea toate chipuri s-au tâmplat lor”.

2. Înțelesul tropologhicesc este acela care ceale zise și făcute în Scripturi le întoarce spre îndreptarea vieții de acum și a năravurilor, sau care îndreptează năravurile și învață pre om cum să umble pre calea faptelor bune.

Acest tâlc tropologhicesc încă-l culegem din cuvintele Mântuitorului nostru, Mat. 12, stih 41-42, când pocăința niniviteanilor și venirea împărăteasii Austrului ca să audă pre Solomon aduce înainte jidovilor, împutând necredința și năravurile ceale reale a lor: „Bărbații niniviteani să vor scula la judecată cu neamul acesta și-l vor osindi ș.c.”. Așa Apostolul, 1 Cătră corint., [10], stih 1, 3, 4, 5, istoriia evreilor carii în pustie au perit spre îndreptarea năravurilor o întocmeaște: „Părinții noștri toți au trecut marea ș.c.”, iară cap 9, stih 9 cuvintele de la 2 Leage, cap 25, stih 4: „Să nu legi gura bouului ce trieră”, spre slujitorii Evangheliei le întocmeaște.

3. Înțelesul anagoghicesc acela este, care ne face să nădăjduim făgăduințele ceale dumnezeiești și ne rădică la ceriu și la fericirea cea veacinică. Prorocii, când făgăduiesc jidovilor creșterea și înmulțirea a tuturor bunătăților, adeseori vestesc înainte tuturor credincioșilor dobândirea vieții de veaci. Apostolul Cătră evrei, cap 11: „Pământul cel sfânt care părinților s-au făgăduit spre făgăduința măririi ceii viitoare întocmeaște”.

Aorea tustreale înțelesurile aceastea într-un cuvânt să află, cum este în cuvântul acesta, Ierusalim, care, afară de aceasta că însămnează cetatea care era mitropoliia și capul împărăției jidovilor, aorea să pune ca să însămneaze și închipuiaște au besearica, au sufletul omului, au împărăția ceriurilor.

4. În tâlcul Scripturii, după slovă este vestit S. Ieronim, în tâlcul alegoricesc și anagoghicesc, Orighen și Ambrosie, iară în tâlcul tropologhicesc, S. Ioan Gură de Aur și S. Grigorie.

5. Drept aceea, nu trebuie ascultați înnoitorii, carii împotriva vredniciei apostolului zic că numai un înțales, a slovei, are Scriptura și acel înțales este tuturor cunoscut, încă și norodului celui neînvațat. Pravoslavnicii în tâlcuirea locurilor acelora care duhovniceaște trebuie a le înțeleage nu să sârguiesc, că știu cum că Scriptura cu înțalesul său cel adevărat și ghenuin au venit la besearică, au săboară, au înțeleagerea cea dimpreună a S. Părinți și trădaniia. Când înțalesul misticesc este firesc și de lipsă, dintru acela să pot aduce întăriri spre dovedirea și arătarea dogmelor credinții, iară nu când numai după voință să gândeaște acel tâlc, de nu să va găsi chiiar întru alte locuri a Scripturii.

Mai pre urmă, aducem aminte cum că S. Scriptură într-unele locuri este chiiară și luminată, iară într-alte locuri întunecată

și cu anevoie a să înțeleage, care lucru vine și din adâncimea lucrurilor ce să cuprind într-însa, și aorea vine pentru că, în limba aceea în carea la început s-au fost scris și pre vremile acealea când s-au scris, așa au fost obiceiul a vorbi. S. Ioan Gură de Aur, Cuvânt 44, în capul 23 a Evangheliei lui Mateiu, arată pricinile pentru ce este întunecată S. Scriptură și zice: „Pricina întunecării de multe fealiuri este... Întâiu, pentru că Dumnezeu au vrut ca alții să fie dascali, alții ucenici. Iară deaca toți toate ar ști, dascalul nu era de lipsă, și așa rândul lucrurilor ar fi turburat... Apoi, întunecată este cunoștința adevărului, ca nu cum să află de folos să fie și nebăgată în samă. Că nebăgată în samă este deaca să înțeleage de la aceia de la carii nici să iubeaște, nici să păzească. Drept aceea, nu este ascuns adevărul în Scripturi, ci este întunecat, nu ca să nu-l afle cei ce-l caută, ci ca să nu-l afle cei ce nu voiesc să-l caute, ca acela să fie spre mărire carii îl caută, pentru că l-au dorit și l-au căutat și l-au aflat, iară acela spre osândă, carii nu-l află, pentru că nici l-au dorit, nici l-au căutat, nici l-au aflat”.

*„Drept aceea, toată Scriptura este de la Dumnezeu însuflată și foarte folositoare, pentru aceea (sânt cuvintele S. Ioan Damaschin, cartea 4, *De credința pravoslavnică*, cap 18) foarte bine și de folos mântuirii sufletelor este a cerca Dumnezeieștile Scripturi”. Că* ca un pom sădit lângă izvoarele apelor, așa sufletul cel adăpat cu Dumnezeieștile Scripturi să îngrășe și rod copt, adecă credința cea adevărată rodeaște, și pururea cu frunză veardă, adecă cu fapte lui Dumnezeu priimate să împodobească. Aceasta aduc Sfintele Scripturi, ca și la faptele ceale bune, și la privirea cea curată să ne întocmească. Că întru acealea este a afla și îndemnare spre toată fapta bună, și desmântare de cătră tot lucrul rău. Pentru aceea, de ne vom nevoi, multă învățătură ne vom agonisi, că cu nevoința și cu osteneala și cu darul dătorului Dumnezeu toate să fac. Că cel ce ceare ia, și cel ce caută află, și celui ce bate să va deschide. Drept aceea, să batem la preafrumoasa... Însă nu cu leane să batem, ci cu strădanie statornică, ca să nu ne ostenim bătând, că așa și noao ni se va deschide, deaca o dată și mai de multe ori vom ceti, și de nu vom înțeleage ceale ce am cetit, să nu slăbim, ci să rămânem întru acealea, să cugetăm și să întrebăm.

Că zice:* „Întreabă pre tatăl tău și-ți va vesti ție și pre mai-marii tăi și-ți vor spune ție”, că nu a tuturor este știința. Iară sfântul și a toată lumea dascăl,

*2 Tim. 3, 16

*Psal. 1, 3

*2 Leag. 32, 7

Ioan Gură de Aur, în *Cuvântul 3 de Lazar*, așa grăiaște: „la cartea în mână, ceteaște toată istoria, și ceale ce le înțelegi le ține aminte, iară ceale ce sânt întunecate și nu le înțelegi mai de multe ori le ceteaște. Iară deaca nici cu cetirea cea de multe ori nu vei afla ceaea ce zice, mergi la cel mai înțelept, mergi la învățatoriu, împărtășeaște cu aceștia ceale ce sânt scrisă, arată mare nevoie și, de va vedea Dumnezeu atâta dor și nevoie a sufletului tău, nu va urgisi priveghiierea și nevoia ta, și măcar de nici un om nu ț-ar spune ceaea ce întrebi, El Însuși îți

va deșchide. Adu-ți aminte de famenul împărăteasii etiopilor”. Și în *Cuvântul 2* al capului 1 de la Mateiu, scrie: „Nu sânt călugăr, zice, am muiare și prunci și port grije de casă. Că aceasta easte carea toate ca o boală le strică, pentru că socotiți cum că a ceti Sfintele Scripturi numai a călugărilor detorie easte, de vreme ce cu mult mai vartos voao decât lor easte de lipsă a le ceti. Că cei ce petrec în mijloc și în toată zioa să rănesc au mai mare lipsă de leacuri”.

Și acestea acum de ajuns să fie.

